

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

**ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA
PROGRAMI**

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“BİR ADAYA ÇIKMAKLA BAŞLAYACAK HER ŞEY”

Danışman Öğretmen: Şule Kaynar

Öğrencinin Adı: Eda

Öğrencinin Soyadı: Değertekin

Öğrencinin Numarası: 11290068

Ödevin Sözcük Sayısı: 3773

Araştırma Sorusu: Sait Faik Abasıyanık'ın öykülerinde şehir-ada uzam karşıtlığının odak figür üzerindeki etkisi hangi yönleriyle ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı, A1 dersi Türk Dili ve Edebiyatı alanında ele alınan bu tezde, Sait Faik Abasıyanık'ın “Lüzumsuz Adam”, “Söylendim Durdum”, “Ben Ne Yapayım?”, “Balıkçısını Bulan Olta”, “Haritada Bir Nokta” ve “Bir Kaya Parçası Gibi” adlı hikayelerinde şehir-ada uzam karşıtlığının anlatıcı üzerindeki etkisi neden ve sonuçlarıyla incelenmiştir. Bu doğrultuda verilen ada-şehir uzam karşıtlığının anlatıcının ruh hali ve düşünceleri üzerindeki etkisine bakılarak bu karşıtlığın onun yaşamındaki yeri irdelenmiştir. Ele alınan öyküler otobiyografik özellikler taşıdığı için anlatıcı aynı zamanda odak figürdür. Bu nedenle anlatıcı tezde odak figür olarak değerlendirilmiştir. İki bölümden oluşan tezin birinci bölümünde şehir uzamının anlatıcıyı nasıl etkilediği nefret ve kaçış alt başlıkları üzerinden verilirken, ikinci bölümde ada uzamının anlatıcı için ifade ettikleri yalnızlık ve sığınma alt başlıklarında incelenmiştir. Tezin sonucunda anlatıcının ada ve şehir uzamlarındaki durumu değerlendirilmiş ve ada uzamına derin bir bağlılık duyduğu ancak şehir uzamına karşı yoğun bir nefret hissettiği gözlemlenmiştir.

(144)

İÇİNDEKİLER

Öz

1.Giriş.....4

2.Şehir Uzamı

2.1 Nefret.....5

2.2 Kaçış.....10

3.Ada Uzamı

3.1 Yalnızlık.....13

3.2 Sığınma.....14

4.Sonuç.....18

5.Kaynakça.....20

1. GİRİŞ:

Kişiler, buldukları uzamlarla ilgili olumlu ya da olumsuz yargılara varabilirler. Bu yargıları biçimlendiren faktörler, kişinin bulunduğu uzamla ilgili izlenimleri, bu uzamdaki yaşamın kişinin beklentileriyle ne derecede örtüştüğü, uzamın kişiye sunduğu yaşamın onun kişiliğiyle ne kadar uyduğu şeklinde sıralanabilir. Sait Faik Abasıyanık'ın "Lüzumsuz Adam", "Söylendim Durdum", "Ben Ne Yapayım?", "Balıkçısını Bulan Olta", "Haritada Bir Nokta" ve "Bir Kaya Parçası Gibi" adlı hikayelerinde de anlatıcının şehir ve ada uzamına karşı beslediği duygular ve bu uzamlarla ilgili düşünceleri, bu uzamların onda bıraktığı izlenimler üzerinden incelenmiştir.

Tezin birinci bölümünde, "Lüzumsuz Adam", "Söylendim Durdum" ve "Ben Ne Yapayım" adlı hikayeler üzerinden anlatıcının şehir uzamına karşı hissettikleri ve bu uzamın anlatıcı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Anlatıcının şehir uzamına karşı beslediği duygulardan nefretin, bu uzamla ilgili yazılan hikayelerde diğer duygulara ağır bastığı gözlemlenmiş ve bu hikayelerin ortak izleği "kaçış" olarak saptanmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, "Balıkçısını Bulan Olta", "Haritada Bir Nokta" ve "Bir Kaya Parçası Gibi" adlı hikayeler incelenmiştir ve anlatıcının ada uzamıyla ilgili olumlu fikirlere sahip olduğu belirlenmiştir. Anlatıcı, bu uzamda şikayetçi olmadığı bir yalnızlıkla yaşamını sürdürürken, aynı zamanda bu uzama sığınmıştır.

Bu tez çalışmasında, Sait Faik Abasıyanık'ın "Lüzumsuz Adam", "Söylendim Durdum", "Ben Ne Yapayım?" , "Balıkçısını Bulan Olta", "Haritada Bir Nokta" ve "Bir Kaya Parçası Gibi" adlı öykülerinde, ada-şehir uzam karşıtlığının nedenleri ve bu

karşıtlığın anlatıcının bünyesinde nasıl sonuçlandığı ortaya konulmuştur. Yapılan incelemelerde, uzamların kişinin yaşamının ve düşüncelerinin şekillendirilmesindeki öneminden bahsedilirken, bu uzamların kişiler tarafından nasıl algılandığı Sait Faik Abasıyanık'ın bu öyküleri üzerinden örneklenecektir.

2.ŞEHİR

Şehir uzamı, Sait Faik Abasıyanık'ın “Söylendim Durdum”, “Ben Ne Yapayım”, “Lüzumsuz Adam” isimli öykülerinde anlatıcıya esenliksiz çağrışımlar yapan bir uzam olarak sunulmuştur. Anlatıcı çoğunlukla bu uzamın fiziksel kirliliğini ve kargaşasını, bu uzamda yaşayan insanların kalplerine tutulmuş bir ayna olarak değerlendirir. Bu değerlendirme çerçevesinde, şehre karşı duyduğu nefreti dile getirir ve her fırsatta bu uzamdan kaçma isteğinden söz eder.

2.1 Nefret

Sait Faik Abasıyanık'ın “Söylendim Durdum” adlı hikayesinde, anlatıcının şehir uzamına duyduğu kuvvetli nefret duygusu hem şehirdeki insanlar ve insan ilişkileri hem de şehrin fiziksel görüntüsü üzerinden verilmiştir. Anlatıcı, daha hikayenin en başında şehir uzamının ona “zehirli yeşil bir suyu” çağrıştırdığını söyleyerek bu uzama karşı beslediği nefreti dolaylı yoldan dile getirir; şehrin görüntüsünün ona hatırlattığı yeşili tasvir etmekte bile zorlanır çünkü bu yeşil alışılmış orman veya bahar yeşili değildir, samimiyetsiz bir yeşildir:

“Şöyle bakıyorum şehre de, yeşil yeşil bir şey geçiyor içimden. Su mu, çayırılık mı, orman mı? Değil. Yeşil bir şey, zehir yeşili bir şey. Bir takım yeşil renkli zehirlerle zehirlenmiş, yeşil bir su.” (Abasıyanık,117)

Anlatıcı, şehir uzamına duyduğu olumsuz duyguları, bu uzamın esenliksiz bir fiziksel betimlemesi yaparak okuyucuya yansıtır:

“Pis şehir bu. Alabildiğine pis şehir: Bit gezmemiş kanape, sümük sürülmemiş, tükürülmemiş, balgam atılmamış hiçbir yeri yok.”(Abasıyanık, 117)

Şehrin fiziksel kirliliği, adeta bu uzamda yaşayan insanlara ayna tutar; anlatıcı insanların laubali, ikiyüzlü ve kötü niyetli olduklarından yakınıdır. Bu yakınma sonrasında iyilere haksızlık etmemek için aslında iyi insanların olduğunun fakat bu insanların kötülükler karşısında ürküp kabuklarına çekildiklerini de dile getirir. Korkulup kaçılan kötülüklerin boyutunu, düşünmeyi bile imkansız kıldıklarından yakınlıkla aktarır: *“Bu şehirde düşünülemez. Düşünmek iyi değil, sıhhate muzırdır.” (Abasıyanık, 117)* Şehre hakim olan kötülüklerin insanların inancını bile kısıtladığını ve dinin bu ahlaksızlıklara alet edildiğinin belirterek, bu kötülüklerin insan davranışları üzerindeki etkisine vurgu yapar:

“Allahı bile düşünemezsin. Düşündün müydü karşına onun namına iğrenç mecmualar, nefesleri yırtık para kokan şairler, ölü bekleyen imamlar çıkar. Avaidini isterler.” (Abasıyanık,117)

Anlatıcı, insanların fakara sevdiğini söylediklerinde bile bunun samimi olmadığını; fukaranın da şehirde kalıp şehrin düzenbazlığına uyduğunu ve arsızlaştığını söyler ancak yine de kendine yakın bulduğu için fakir, bahtsız, kimsesiz insan sevdiğini belirtir. Bu tarife uygun insan bulamayınca da aradığının kendi olduğunun farkına varır ve herkesin eninde sonunda kendi benliğiyle baş başa kalacağı sonucuna varır. Bu sonuca varmasında daha önce tecrübe ettiği, çıkar üzerine kurulmuş arkadaşlıkların etkisi vardır. İnsanların, onlara yapılan iyiliklere karşılık vermemeleri ve kurulan ilişkilerin bu karşılıksız kalan iyilikler kesildiği takdirde son bulması, anlatıcının şehir uzamında gözlemediği insan ilişkilerinin ne kadar samimi yetersiz olduğu yönündeki yargısını destekler niteliktedir. Bu bağlamda, anlatıcının bütün bu

samimiyetsizlik ve ahlaksızlıklardan kaçıp sığınmak için aradığı yerler ve düşlediği ögeler, çoğunlukla ada uzamına aittir, şehre duyduğu nefreti ancak bu ögeler yatıştırır:

“Belki bir deniz kenarı, bir ağaç altı, bir rüzgar, bir sessiz kahve, bir bardak çay, bir simit, bir dilim kaşar peyniri, bir yarım kilo şarap bulursak, dost olarak bu en iyisi.”
(Abasıyanık,118)

Bu hayal ettiği yaşamın içinde hiçbir insanın bulunmaması anlatıcının da dikkatini çeker ve bunun nedenini paranın gücünde insaniyetin kaybolduğunu söyleyerek açıklar. Şehir uzamında değerini yitiren bir diğer kavram adalettir ve anlatıcı bu kavramın eksikliğini Allah’a isyan ederek dile getirir; adaletsizliklerin geldiği boyut, anlatıcının gözünde ilahi adaletin ortadan kalkmasından başka bir nedene bağlanamayacak derecede büyüktür:

“Bırak Allah’ı bir tarafa! O nasıl bizi sessizce bırakıp gittiyse, biz onu tekrar buluncaya yahut büsbütün yoktur deyinceye kadar, o bizim işimize karışacağına benzemiyor.” (Abasıyanık, 119)

Anlatıcı tüm bu yozlaşan, kötü giden şehir hayatı için kendisinin veya tek bir insanın çözüm olamayacağını farkındadır: *“Ama bu şehir artık şehre benzemeli, ama nasıl? Nasıl mı? Sen mi çare düşüneceksin! Gülerim.”* (Abasıyanık,119) Ne kadar çaresiz olduğunu, henüz almayı çok isteyip de alamadığı bir kitabı satın aldığı takdirde ayran dahi içecek parasının kalmayacağından yakınlıkla, kızgınlıkla okura aktarır. Ayrancının insanları göz göre göre kazıklaması, anlatıcının bu dolandırıcılığa bir son vermek adına ona rakip çıkması fikrini doğurur. Bu kızgınlık halinde, bir ayrancının bile para için ne kadar kötülükler yapabileceğini dile getirir; daha önceden acıdığı ve kendine benzettiği fukaranın, anlatıcılığı döveceği fikri şehirdeki yozlaşmaların ve arsızlıkların bir sonucudur :

“Dur ayrancının önünde sabahları. Yap bir güğüm ayran evde. Koy o herifin önüne kaldırıma. 2 kuruştan ayran sat, sat da herif gözünü oysun. Seni, parayla fukaralar tutup dövdürsün. Daha olmazsa öldürsün.” (Abasıyanık,119)

Kendisinin de başka bir iş yapsa dahi düzenbazlığa ve hileye başvuracağını; bu tür kötülüklerin şehrin ve şehirde yaşayan insanların fitratında olduğunu umutsuzlukla okuyucuya aktarır:

“Bir haftaya kalmaz, şapkası delik, gözleri uçuk, rüzgara karşı içi yünsüz bir adamcağıza çürüklerini, pişmemişlerini dayayacaksın. Bunu yapacaksın. Yapmazsan, hayatından, kestanecilikten hiçbir şey anlamayacaksın. Manav çırağını, bakkal oğlunu, tüccar katibini, gazeteci muharririni böyle yetiştiriyor. Bu şehir böyleyken bu böyle sürüp gidecek.” (Abasıyanık,120)

Şehirdeki bütün bu düzenbazlığa, şehir insanının art niyetli olmasına duyduğu nefret, okuyucuyu, bu uzamın anlatıcı üzerinde hiçbir olumlu izlenim bırakmadığı sonucuna ulaştırır.

Sait Faik Abasıyanık'ın “Ben Ne Yapayım?” adlı hikayesinde, anlatıcının, babasının ticaret yapmayı kabul ettiği bir arkadaşından gördüğü düzenbazlığın etkisiyle şehre ve şehirdeki insanlara bakışının nasıl değiştiği ve bu uzama karşı duyduğu nefretin doğuşu anlatılır. Anlatıcı, hikayeye şehirde yazar olmanın ona nasıl bir geçim sıkıntısı çektirdiğinden yakınlıkla başlar ancak mesleğinde aşama kaydedeceğinden umutludur; bu mesleği devam ettirmekte kararlıdır: *“Kim ne derse desin!.. Yalnız yazımla geçinmek kararını kafamdan kimse sökemez.” (Abasıyanık, 13)*. Kendisi için en uygun mesleğin yazarlık olduğunu, başka mesleklerde başarılı olamayacağını, kendi özeleştirisini de yaparak gerçekçi bir şekilde okuyucuya sunar: *“Muallimlik yapamam. Kendim bir şey bilmiyorum ki başkalarına öğreteyim.” (Abasıyanık, 13)* Yaptığı bu özeleştirisinin yanında, daha önceden tecrübe ettiği bir

olayı da anlatarak yazarlıkta karar kılmasının nedenini açıklar. Bu olay, babasının bir arkadaşının onunla beraber ticaret yapmak istediğini, gördüğü bir rüya üzerine bu isteğin daha da kuvvetlendiğini söyleyen bir mektup yazmasıyla başlar. Anlatıcı da babası da bu mektuptan çok kolay bir şekilde etkilenirler; bu şekilde etkilenmeleri onların saf olmasındandır: *“Doğrusu hazin bir mektuptu. Gözlerim yaşardı. Babam, tüccar olmasına rağmen benden daha hassastı. O da ağladı.”* (Abasıyanık, 14) Babasının, arkadaşıyla ticaret yapmayı kabul etmesi üzerine anlatıcı da onların yanında çalışmaya başlar. Daha işin en başında anlatıcı yapılan işe bir anlam veremez ve bulunduğu ortamı yadırgar; onun alışık olmadığı bir çalışmadır: *“Bu ne biçim bir çalışmaydı? Ne yapıyorduk?”* (Abasıyanık, 14) Anlatıcı, tesadüf eseri, içinde fasulye olduğunu zannettiği çuvalların cevizle doldurulduğunun farkına varır ancak babasının arkadaşı bu durumu örtbas eder. Baba oğul kandırıldıklarını ancak bir sabah dükkanı kilitli bulunca ve bütün fasulyelerin cevizlerle değiştirildiğini görünce anlarlar. Onların bu durumu bu kadar geç fark etmelerinin çeşitli nedenleri vardır. Anlatıcının babasının arkadaşı, çalıştıkları süre boyunca anlatıcıyı tatlı sözlerle erken bırakarak uyutmuştur: *“O, “Git, git,” derdi, “daha gençsin alışırsın. Seni fazla yormak istemem.”* (Abasıyanık, 14) Baba oğulun duygularını kullanıp, onları yapacağı hileye ortak ederken dini de kullanmış; onların saflıklarından da bu yolla yararlanmıştır: *“... Dün akşam, gördüğüm bir rüya bana sayende çok ileri gideceğimizi tebşir etti. Peygamber Efendimiz...”* (Abasıyanık, 14) Yedikleri bu kazıktan sonra, anlatıcı bir süre etrafındaki herkesi babasının onları kandıran arkadaşı gibi görür; hepsini kazıkçı, başkasının arkasından iş çeviren kişilere benzetir:

“O buhar içinde hatırlıyorum ki, o civarda insanlar korkunç şeylerdi. Garip gözleri vardı. Sabah sabah damlıyorlar; nasıl kazık atacağız birisine diye, fırl fırl, yalnız hamallarla çuvalların gezindiği sokaklarda dolaşıyorlardı.” (Abasıyanık, 15)

Yaşadığı bu olaydan sonra anlatıcıya sokaktaki binaların görünüşü bile garip gelir; kazıkçı insanların ıslah olmayacakları umutsuzluğuna kapılır, bu insanların namuslarıyla bir işe girişeceklerine imkan vermez. Bunları söyledikten sonra hikayenin başındaki kararlılığıyla örtüşmeyen, yazarlığı bırakma fikrini ortaya atar. Bu fikrin çıkış yeri, o hakkıyla üç beş kuruş kazanırken, diğerlerinin haksız yolla, hileye ve düzenbazlığa başvurarak onun kazandığından çok daha fazlasını kazanmasıdır. Bu adaletsizliğe dayanamayıp, kızgınlık anında söylediklerine rağmen yazarlıkta ilerleyip bir kütüphane açma hayallerinden bahseder. Kurduğu hayallerin etkisi uzun sürmez; tanık olduğu haksızlık onun yeniden ticaret yapma fikrine sıcak bakmasına neden olur. En sonunda da kararsız kalıp okuyucuya ne yapması gerektiğini sorar.

2.2 Kaçış

Sait Faik Abasıyanık'ın “Lüzumsuz Adam” adlı hikayesinde anlatıcının şehir uzamında bulunmasına rağmen nasıl şehir hayatından kopuk bir yaşam sürdüğü ve bu kopukluğun nedenleri anlatılır. Anlatıcı, hikayenin daha en başında sürdüğü izole yaşamı, uzun bir süredir mahallesinden dışarı adım atmadığını dile getirerek gözler önüne serer: *“Mahallemden pek memnunum. Yedi senedir çıkmadım oradan desem yeri. Hiçbir dostum da nerede oturduğumu bilmiyor.”* (Abasıyanık, 1) Anlatıcının sürdüğü bu hayat, umut ve beklentilerinin de kaybolmasına neden olmuştur; ya da beklentisizliğinin bir sonucudur. Bunu, bir haber bekleyen herkesin heyecanla karşılayacağı posta müvezzilerini bile görmek istemediğini söyleyerek okura sunar. Bu halini kendisi de yadırgar; hayatını gözden geçirmesi de anlatıcının bulunduğu durumu düzeltmek istemesindedir. Anlatıcı, yalnızlığının bir sonucu olarak çevresindeki insanların da kendisi gibi beklentiden ve umuttan yoksun bir yaşam sürdüğü yanılığına düşmüştür. Herkesin kendisi gibi düşündüğünü zanneder;

marangoza işi düşmediği için marangozların nasıl geçindiğine şaşırır: *“İstanbul’da marangoza işi düşecek insanlar olmasına şaşar kalırım.”* (Abasıyanık, 2) Anlatıcının sürdüğü bu yaşama renk katan nadir şeylerden biri de kahvenin sahibi Fransız kadınla olan muhabbetidir. Bu sohbetler her ne kadar anlatıcının uzun uzun konuşacak kadar iyi Fransızcası olmadığından yüzeysel kalsa da, anlatıcıyı Fransızcasını geliştirmeye teşvik eder, böylece anlatıcının bir uğraşı olur. Her sabah aynı mahalle turunu yapmasına rağmen, kendi sokağına girdiği anki rahatlık anlatıcı için her seferinde taze bir histir:

“Koltuğumun altında mecmua, kütüphaneden çıkar çıkmaz hemen dalarım bizim sokağa. Oh! Ne rahatımdır girer girmez.” (Abasıyanık, 3)

Kendi sokağının insanlarını da diğer insanlardan ayrı tutar; bunu şehrin çeşitli semtlerinden gelen insanların buluştuğu bir yer olan tramvay yolundaki kalabalığı sevmediğini söyleyerek aktarır. Ona şehirde olduğunu anımsatan tramvay yolundan kaçışı mahallesi sunar; bu mahalle anlatıcı için düzensizlikten ve karışıklıktan da bir kaçıştır. Anlatıcının sürdüğü hayat, şehir uzamıyla bütünleşmiş olan “karışıklık” kavramından tamamıyla uzaktır. Anlatıcı bir gününü diğerinden farksız geçirir, hayatını bir rutine oturtmuştur:

“Eliyi elifine dört buçukta uyanırım. Dört buçuk gezinti saatimdir. Evimden çıkar, sağa sapar, bir numaralı sokağı geçer, tramvay yolunu geçmeden sol yaya kaldırımından hızlı hızlı yürür, hemen soldaki bizim bir numaralı sokağa paralel iki numaralı sokağa sapıveririm.” (Abasıyanık, 3)

Bu rutin, anlatıcının çıktığı akşam gezintilerinden birinde camın önünde duran Yahudi kıza baktığı için marangozdan yediği azar sonucu tek heyecanını da yitirir. Akşamlarına meyhanelere ve gazinoya giderek renk katan anlatıcı, insanları ve etrafında olup bitenleri uzun süre gözlemler. Bu gözlemler işini de akşam gezintileri gibi rutine bindiren anlatıcı neyin ne zaman olacağını hafızasına kazımıştır. Onun hayatında beklenmedik bir olaya yer yoktur.

Anlatıcı, çok sevdiği ve her deliğine girip çıktığı mahallesinden başka yer beğenmez. Mahallesinin dışında kalan şehir uzamı ve bu uzamın insanları hakkında önyargıları vardır; bu önyargıların anlatıcının şehir uzamı hakkındaki fikirleri haline gelmesinde geçmişte tecrübe ettiği olumsuz olayların etkisi olduğu düşünülebilir:

“Ürküyorum. Sanki dövceklermiş, linç edeceklermiş, paramı çalacaklarmış –ne bileyim bir şeyler işte- gibime geliyor da şaşırıyorum. Başka yerlerde bana bir gariplik basıyor. Her insandan korkuyorum. Kimdir bu sokakları dolduran adamlar? Bu koca şehir, ne kadar birbirine yabancı insanlarla dolu.” (Abasıyanık, 9)

Onu korkutan şehir uzamından kaçıp sığındığı mahallesi, anlatıcının ailesi gibidir; anlatıcı dara düştüğünde mahallelinin ona sahip çıkacağına inanır:

“Benim dükkan yanabilir, aç da kalabilirim. Ama bana öyle gelir ki, şu öğleleri limonlu terbiyeli işkembe çorbasını içtiğim işkembeci beni ölünceye kadar besleyecek. Portakalcı Salomon çürük portakalları çıplak Yahudi çocuklarına nasıl dağıtıyorsa, ben geçerken de iki tane avcuma koyacak. O günler belki elbiselerim pek eski olur da içeriye almaz ama; pastanenin madamı kapısının önünde bana bir kapuçına içerir.” (Abasıyanık, 9)

Böylesine yoğun bir aidiyet duygusu anlatıcıyı her ne kadar güvende hissettirse de, onu yeni yerler ve heyecanlar keşfetmekten alıkoyar. Anlatıcı, mahalleden dışarı çıkıp İstanbul’un ne kadar değiştiğini görünce şaşırır; ancak mahallesine geri dönmeye olan eğilimi, anlatıcının hala kendini şehre ait hissetmemesindedir. Kaçış onun için güvenlidir.

3.ADA

Ada uzamının anlatıcı üzerindeki etkisi, Sait Faik Abasıyanık’ın “Haritada Bir Nokta”, “Balıkçısını Bulan Olta” ve “Bir Kaya Parçası Gibi” adlı hikayeleriyle verilmiştir. Ada uzamı,

anlatıcının bir parçası olmaktan zevk aldığı ve şehirde geçirdiği kötü zamanlardan sonra sığındığı bir uzam olarak öykülere yansır. Anlatıcı, ada uzamında yalnız olmasıyla dikkat çeker ancak bu yalnızlık onu rahatsız etmez, aksine şehirdeki insan kalabalığından sonra anlatıcının ihtiyaç duyduğu bir yalnızlıktır.

3.1 Yalnızlık

Sait Faik Abasıyanık'ın “Balıkçısını Bulan Olta” adlı hikayesinde, anlatıcının bir akşamüzeri, ertesi gün karnını nasıl doyuracağıyla ilgili kaygısıyla balık tutmaya karar vermesi ve bu süreçte ada uzamının ve denizin ona uzattığı yardım elleriyle ihtiyacı olan özgürlüğe kavuşması anlatılır. Anlatıcı, hikayenin en başında şehrin gözden kayboluşuyla duyduğu hoşnutluğu dile getirir, şehrin görüntüsüne dayanamadığından bu uzamın üzerinin sisle kaplanması, onun için paha biçilemezdir: *“İçime bir sevinç doldu. Bana öyle geldi ki şehri sis basmadan edemeyeceğim artık. Başını kumlara sokmuş devekuşu rahatıyla durdum.”* (Abasıyanık, 55) Sonrasında, elektrik direğine yaslanmış bir adamı tarif eder, bu adamın liman şehirlerini “okumuş” olabileceği yönünde tahmin yürütür. Aslında okumakla kastettiği yaşamaktır. Bu, anlatıcının adamı betimledikten sonra bu adamın kendisi olduğunu itiraf etmesiyle anlaşılır ve bu bağlamda, gördüğü liman şehirlerini esenliksiz uzamlar olarak anması, onun şehri sis kapladığında hissettiği mutluluğu açıklar: *“Hem de liman şehirlerinin meyhanelerini, orospularını, katillerini, otellerini, serserilerini okumuş adam”* (Abasıyanık, 55) Anlatıcı, akşamın bir vakti elektrik direğine dayanarak sigara içen tek kişi olduğu gerçeğini dile getirerek yalnızlığını gözler önüne serer fakat bu yalnızlıktan şikayetçi olmaz. Bu yalnızlığa o kadar alışmıştır ki insanların arasına karışmak yerine tek başına balık tutmak ona daha cazip gelir. Bu kararı verirken ikinci bir seçenek olan yazı yazma fikri onu cezbetmez, çünkü anlatıcı yazı yazarken hür hissetmeye ihtiyaç duyar. Bu hürriyet de ancak ertesi gün karnını nasıl doyuracağı sorununu çözmesiyle gelir. İşte verdiği balık tutma kararı da, geçim sıkıntısını ortadan kaldırma isteğindedir. Anlatıcı ilk iki balık tutma denemesinde

başarısız olur ancak dibini göremediği denizin hem onun hem de daha bir çok insan için geçim kaynağı olduğunun ve içinde envai çeşit nimet bulunduran ve adanın bir parçası olan sonsuz maviliğin onlara bir armağan olarak sunulduğunun farkına varır: “*Deniz bizimdi. İçi bir hazineydi.*” (Abasıyanık, 57) Umutsuzluğun sonucunda gelen bu farkındalık, anlatıcıyı yeniden harekete geçirir. Ada uzamıyla özdeşleşmiş balık, olta ve deniz, anlatıcıya yazı yazmak için gereken hürriyeti sunar: “*Olta namuslu, balık sessiz, deniz bulanık, yaşasın hürriyet!*” (Abasıyanık, 57) Anlatıcı, bu hürriyeti kalıcı kılmak için yer değiştirir ve bir anlık gelen cesaretle daha kalabalık bir yer olan köprü altında balık tutmaya başlar. Balık tutarken anlatıcının etrafında insanların toplanması onu utanırır. Bu utanma, anlatıcının böylesine hevesli ve heyecanlı bir şekilde balık tutmasından ve bu çocukça sevincine başkalarının da tanık olmasından kaynaklanır. Bu sırada yanına yaklaşan küçük bir çocuğa simit alma amacıyla oltasını devreder ve çocuk büyük bir ustalıklarla anında balık tutar. Bu da yazarın geçim kaygısıyla yaptığı bu işi çocuğun herhangi bir kaygı olmadan yapmasıyla açıklanabilir. Çocuk adeta, adanın anlatıcıya uzattığı bir yardım eli gibidir, anlatıcının uzun süre çektiği kaygının bir anda yok olmasında büyük rol oynar. Anlatıcı, içi rahat bir şekilde başka bir simit daha almaya giderken çocuğu bıraktığı yerde göremez ve kaçtığını zanneder. Çocuğun herhangi bir kötü niyeti olmamasına rağmen anlatıcının bu şekilde düşünmesi, tuttuğu balıkların onun için çok önemli olmasından ve bu küçük canlıların onun özgürlüğünün kaynağı olmasındandır. Anlatıcı, geri döndükten sonra çocuğun söylediklerine kulak asmaz, çünkü artık arzuladığı hürriyete sahip olmuştur ve bu hürriyetin bir saniyesini bile boşa harcamak istemez; bu özgürlüğü fırsat bilerek oturur ve yazı yazmaya başlar: “*Belki de beni hala yanında sanıp bu tarafa niçin geçtiğini anlatmaya savaşıyordun. Ben hikayemi yazmak üzere rıhtım kahvelerinin, önünde nasır ilacı bulunanına dalmış, çayımı ismarlamış, kalem kağıdımı çıkarmıştım.*” (Abasıyanık, 58)

Ada yalnızlık, yalnızlık da anlatıcı için yaratıcılığın, yazabilmenin en iyi yoludur.

3.2 Sığınma

Sait Faik Abasıyanık'ın “Haritada Bir Nokta” adlı hikayesinde, anlatıcının şehir uzamındaki yaşamı gördükten sonra ada uzamına ve bu uzamdaki insanlar ve yaşama bakışı anlatılır. Anlatıcı, onda hep olumlu duygular çağrıştıran ve kendisinin dostluk, sevgi, güzellik ve özellikle de namus kavramlarıyla özdeşleştirdiği ada uzamına karşı derin bir sevgi besler: *“Haritada ada görmeyeyim. İçimdeki dostluklar, sevgiler, bir karıncalanmadır başlayıverir.”* (Abasıyanık, 65) Anlatıcı, onun için bozulmamışlığın ve saflığın temsilcisi olan ada uzamına toz kondurmaz, her haliyle bu uzama hayrandır; hayranlığını ada tabiatını bir dost olarak nitelendirerek dile getirir; çıkardığı zorlukları bile insanoğlunun kendinin aşması adına birer fırsat olarak görür:

“Tabiat çoğunca dosttur. Düşman gibi gözüktüğü zaman bile insanoğluna kudretini ve kuvvetini tecrübe imkanları veren, yüz vermez bir babadır; fırtınasında kayığını batırdığı zaman yüzmesini, rüzgarında kulübenin damını uçurduğu zaman daha sağlamı, daha hünerliyi bulmayı öğretiyor; canavarıyla karşı karşıya bıraktığı zaman adale kuvvetini sınıyordur.” (Abasıyanık, 65-66)

Anlatıcı, geçmişte gençlik heveslerinin etkisiyle ve daha hareketli bir hayat sürmek umuduyla ada hayatını terk edip şehre yerleşmiştir. Alıştığı düzenden uzaklaşmanın ve şehir hayatının beklentilerini karşılamamasının pişmanlığını ancak bu yaşamın, onu manevi değerlerinden uzaklaştırdığının farkına vardığında duyar. Ada yaşantısının ona aşıladığı manevi değerleri kaybetmesi, anlatıcı için bu çok sevdiği uzamdan yalnızca fiziksel olarak değil, zihinsel ve ruhsal olarak da uzaklaşması anlamına gelir. İşte bu uzaklaşmanın getirdiği pişmanlık, anlatıcının büyük şehirde sürdüğü yaşamla ilgili iyi anılarının bulunmaması ve bu yaşamdan bahsederken çoğunlukla eseniksiz kavramlar ve uzamlara yer vermesiyle açıklanabilir:

“Bir motor beni alıp büyük şehirlere götürmüştü. Yaşamıştım. Cebim para görmüştü. Kadın görmüştüm. Şehvet tatmıştım. Kumar görmüştüm. Hırsızlık, mahpushane görmüştüm. Kerhane görmüştüm. Yankesicilerle, hırsızlarla arkadaşlık etmişim. Sulanmışlar, sulanmıştım. Aç yatmıştım. Para çalmıştım. Irza geçmişim. Sevmiş sevilmemişim. İşte bitkin, işte yorgun, işte hepsini hepsini yitirmiş, gittiğim motorla yine geri dönmüştüm.” (Abasıyanık, 68-69)

Bu pişmanlık anlatıcının ada hayatına duyduğu özlemin tetikçisi niteliğindedir. Haritada göze batmayan küçük adalar seçerek bu adalarla ilgili hikayeler oluşturması ve böylece özlemini duyduğu yaşamı hayallerinde yaşatması da anlatıcının bu özlemi hafifletme isteğindedir. Anlatıcı ada uzamına geri döndüğünde, uzun süre gurbette yaşamış bir kişinin nihayet yurduna ulaştığı zaman hissettiği sevinçle eşdeğer bir mutluluk yaşar. Yabancı olmadığı bu uzam, anlatıcıya evindeymiş hissi verir: *“Yaşım orta yaşı bulmuştu ama, nihayet asıl yuvama dönmüştüm.” (Abasıyanık, 68)*. Anlatıcının şehir yaşamına ait kötü anıları ve bu dinamik yaşamdan sıkılmış olması, adadaki tekdüzeliğin ve sakinliğin bile onu memnun etmesinde rol oynar. Zamanla adalıkların arasına karışır ve bu çok iyi bildiği uzamı yeniden keşfeder. Çıktığı küçük gezintiler, sürekli olarak anlatıcıya şehirde işlediği günahları anımsatır. Ne var ki bu gezintiler anlatıcının ait olduğu ada hayatına ne denli zıt bir yaşam için gerçek değerlerden uzaklaştığı gerçeğiyle yüzleşmesi ve ada hayatını her yönüyle yeniden benimsemesi için gereklidir. Anlatıcının adaya dönmesiyle, memnuniyet ve aidiyet duygularının yanında utancın da gelmesi kaçınılmazdır. Anlatıcı, günahlarla özdeşleştirdiği şehir yaşantısından sonra “adanın namuslu insanları” olarak tabir ettiği kişilerin yanında kendini kirlenmiş hisseder. Bu kirlenmişlik hissi, anlatıcının ada uzamına geri döndükten sonra saflığına ve sakinliğine de geri dönerek hayatının geri kalanını hırslarından arınmış bir şekilde sürdürmesinde önemli rol oynar:

“Balığa çıkacaktım. On kuruşa kahve, yirmi kuruşluk Köylü sigarası içecektim. Kaybettiğim her şeyi; insanlığı, cesareti, sıhhati, iyiliği, safveti, dostluğu, alınterini, sessizliği yeniden bulacak; belki yeniden bir adam olmasam bile bir temiz hayatın içinde hayran, meyas ve mahcup ölümü bekleyecektim.”(Abasıyanık, 69)

Yazı yazmayı tek kötü huyu olarak nitelendiren anlatıcı, bu eylem eninde sonunda onda hırsla dönüştüğünden, şöhret ve para kaygısı olmadan yalnızca sevdiği için yazmak ister. Bu nedenle bir pay dağıtımında yapılan haksızlığı kağıda dökmeye direnir: *“Söz vermiştim kendi kendime: yazı bile yazmayacaktım.”(Abasıyanık, 73)* Şehirde gördüğü namussuzluklar, hırsızlıklar ve yalanlardan sonra anlatıcı, adadaki namuslu insanların küçük kusurlarını görmemezlikten gelir: balıkçıların pay dağıtımında yaptıkları haksızlıklara göz yumar. Gözü önünde yapılan haksızlığa ses çıkarmaz fakat bunu bir şekilde ifade etmek ister. Bu da ancak anlatıcının olan biteni yazmasıyla mümkündür. Dayanamaz ve iradesini yıkarak gördüklerini kağıda döker. Bu da onun eski saflığına dönmek için onca çabayı harcaması ve sürekli olarak suçlu hissetmesinin sonucunda kendini ödüllendirme şeklidir.

Sait Faik Abasıyanık’ın “Bir Kaya Parçası Gibi” adlı hikayesinde, anlatıcının Barba Vasili isimli tecrübeli bir balıkçıyla küçük bir sandalda balığa çıkması anlatılır. Böyle bir yolculuğa sisli bir günde çıkılması anlatıcıyı telaşlandırırken, her türlü hava koşulunda balığa çıkmaya alışık olan Barba Vasili’ye havanın sisli olması neredeyse etki etmez. Hatta anlatıcı telaşından onu soru yağmuruna tuttuğunda bile o, hiçbir durumda çarenin tükenmeyeceğinin, umutsuzluğa kapılmanın lüzumsuz olduğunu anlatıcıya alaycı bir şekilde aktarır:

“-Vasili, dedim, bir şey göremez oldum.

-Fena bastırdı, dedi.

-Ne yapacağız?

Küçük mavi gözler, üç günlük parlak beyaz sakalı arasında ışıldadı. Kırmızı yanaklarında bir gülümseme, bir şaşırma, bir alay “elma”sı parladı.

-Ne yapacağız?.. Gidiyoruz ya işte!”(Abasıyanık, 39-40)

Hissettiği korkuya ve telaşa rağmen anlatıcı, o sandalda bulunmaktan hoşnuttur. Ada uzamıyla bütünleşmiş olta iğnesi, sandal, civa gibi objelerle ve denizle sarılmış olmak, anlatıcıya adadan uzaklaştığını unutturur ve mutluluğunun sürmesi için bu öğelerle bir arada bulunmak onun için yeterlidir. Anlatıcının aksine, Barba Vasili için bu yolculuk alışılmışın dışına çıkamaz ve onun için özel bir anlamı yoktur; ekmek parasına peşinde koştuğu bir başka deniz yolculuğudur yalnızca. İşte bu nedenle Barba Vasili, sis ortadan kalktığı anda, anlatıcının Van Gogh’un çizdiği tablolara benzettiği manzaraya kayıtsız kalır. Anlatıcı ise bu manzarayı bir ressam gözüyle uzun uzun inceler ve bütün ayrıntıların teker teker farkına varır. O, manzaranın tadını çıkarıp, bir daha göremeyeceği ihtimaline karşı önündeki şaheseri sindirmeye çalışır. Anlatıcı, adaya sığınmış, şehre karşı beslediği nefreti söndürmüştür.

SONUÇ

Sait Faik Abasıyanık’ın, “Lüzumsuz Adam”, “Söylendim Durdum”, “Ben Ne Yapayım?”, “Balıkçısını Bulan Olta”, “Haritada Bir Nokta” ve “Bir Kaya Parçası Gibi” adlı hikayelerinde, anlatıcının ada ve şehir uzamlarına karşı hissettiklerinin kendi içinde yarattığı karşıtlık ele alınmıştır. Tezde, anlatıcının farklı uzamlardaki durumu ada ve şehir uzamı olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmiştir. Şehir ve ada uzamının anlatıcı üzerindeki etkisini konu alan hikayelerde sırasıyla nefret ve kaçış; sığınma ve yalnızlık izleklerine yer verilmiştir. Yazar, bu izlekler üzerinden anlatıcının şehir ve ada uzamlarındaki durumunu okuyucuya aktarmıştır. Bu bağlamda, anlatıcının şehirle ilgili edindiği kötü izlenimler nedeniyle bu uzamdan nefret ettiği ve ada uzamına ait

hissetmesinden dolayı bu uzama derin bir sevgi duyduğu sonucuna varılabilir. Okuyucuyu bu sonuca götüren, anlatıcının şehir uzamından söz ederken yaptığı esenliksiz betimlemeler ve yorumlardır. Bunun yanında, anlatıcının şehirde sürdürdüğü mutsuz hayat sonrasında adaya yerleşmesiyle gelen huzuru her fırsatta dile getirmesi anlatıcının bu uzamda kendini var ettiğinin göstergesidir.

Sonuç olarak, Sait Faik Abasıyanık'ın “Lüzumsuz Adam”, “Söylendim Durdum”, “Ben Ne Yapayım?”, “Balıkçısını Bulan Olta”, “Haritada Bir Nokta” ve “Bir Kaya Parçası Gibi” adlı hikayelerinde, ada-şehir uzam karşıtlığının anlatıcı üzerindeki etkisi, ada hikayelerinde sığınma ve yalnızlık, Şehir hikayelerinde nefret ve kaçış izlekleri üzerinden verilmiştir. Bunun sonucunda anlatıcının kendisine en uygun olan ortamın ada uzamı olduğu ve bu uzamın, şehir uzamında sürdürdüğü yaşamdan kaçarak sığındığı bir liman olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

1. Abasıyanık, Sait Faik. Son Kuşlar. 3.Basım, İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Temmuz 2013.
2. Abasıyanık, Sait Faik. Lüzumsuz Adam. 2.Basım, İstanbul. Türkiye İş Bankası Yayınları, Şubat 2013.
3. Abasıyanık, Sait Faik. Mahalle Kahvesi. 4.Basım, İstanbul. Türkiye İş Bankası Yayınları, Ağustos 2014.